

ORIENTAREA INFORMAȚIONAL-INTELECTUALĂ A STRATEGIEI CONTEMPORANE DE DEZVOLTARE INOFENSIVĂ: ANALIZĂ TEORETICO-METODOLOGICĂ

Teodor N. Țirdea

Catedrei Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”

Summary

Intellectual-informational orientation of contemporary strategy of harmless development: theoretical and methodological analysis

In recent philosophical and scientific literature is deeply examined the problem of contemporary strategy of sustainable and social-natural development, in many hypostasis. This is not accidental and doesn't have as a base somebody's ambitions, but it is a strict necessity, an imperative of time. In the article for the first time is theoretically and methodologically analyzed the intellectual and informational orientation of the strategy of saving of contemporary civilization, its role in elaboration of new paradigms of human hood surviving.

Rezumat

În literatura filosofico-științifică de ultima oră minuțios și profund se examinează problema strategiei contemporane de dezvoltare durabilă, socionaturală în diverse ipostaze. Acest fapt nu este ceva întâmplător și nu are la baza sa niște ambiții a cuiva, ci este o necesitate stringentă, un imperativ al timpului. În articolul de față de prima dată se efectuează o analiză teoretico-metodologică a orientării informațional-intelectuale a strategiei de salvare a civilizației contemporane, rolului ei în elaborarea noilor paradigme de supraviețuire a omenirii.

Problema dezvoltării socionaturale (inofensive, durabile) ocupă astăzi în literatura științifico-filosofică, precum și în organele massmedia, unul dintre primele locuri, dacă nu primul. Și acest lucru nu este întâmplător, nu este ambiția cuiva, ci este o necesitate stringentă, este o cerință a timpului ce reiese din criza antropoecologică globală care se amplifică la scară nemaivăzută pe planeta noastră și foarte probabil că poate să provoace un omnicid planetar. Viața este un fenomen unic și indiscutabil și unul vulnerabil al Universului. Se adăpostește ea într-o pelliță foarte subțire de 10-15 km a Pământului numită biosferă. Protecția acesteia reprezintă sarcina primordială a tuturor oamenilor planetei, mai ales acum când în lume funcționează circa 400 SAE, s-au acumulat în jur de 60 mii de bombe atomice, când toți prelungesc să promoveze paradigma antropocentristă ca principiu de bază pentru organizarea științei, practicii sociale în genere. Umanitatea, generalizând experiența tragică din sec. al XX-lea începe să conștientizeze că ea va supraviețui doar atunci, când va învăța să trăiască ca o familie unită, adică constituind pe întreaga planetă sfera rațiunii cu conștiința, mentalitatea și democrația sa noosferică unică, cu intelectul său noosferic în baza informatizării și intelectualizării totale a activității umane de orice tip. În aceste condiții rudimentul gândirii primitive și „dreptului forței brute” trebuie să fie înlocuite de dezvoltarea culturii umane, de educația noosferică preventivă [10] și altele. Însă, pînă acest lucru încă nu s-a întâmplat, poate fi vorba doar de o perspectivă istorică.

Ce poate lansa civilizația contemporană pe calea dezvoltării inofensive? S-ar părea că Homo Sapiens, în acest plan, trebuie să învețe de la natură și nu trebuie să creeze probleme care ar pune la îndoială chiar perspectiva existenței ei de mai departe. Însă tehnosfera contemporană, consumînd necruțător atît resursele geologice, cît și pe cele biosferice ale planetei, amenință cu o catastrofă ecologică în cel mai apropiat timp. Aceasta pune pe ordinea zilei sarcina de a depista

diverse componente ale strategiei dezvoltării inofensive a omului și biosferei ca elemente ale unui sistem unic.

Analiza lucrărilor în problema dezvoltării socionaturale (inofensive) ne convinge că mai des conținutul acestei noțiuni-cheie a științei și tehnicii contemporane se reduce exclusiv la două forme (tipuri) ale activității umane – economice și ecologice, ceea ce este de fapt incorect. Fără îndoială că acestea reprezintă probleme fundamentale ale lumii vitale a omului de soluționarea cărora depinde nu doar stabilitatea globală dar și destinul Terrei. De exemplu, neuniformitatea dezvoltării economice ale țărilor lumii, diferențierea socială în bogați și săraci nu poate să nu trezească un protest adecvat din partea unei anumite pături de oameni. Omul flămînd nu va cruța natura, nu va crede statului în care jumătate din populație se află sub nivelul minim de existență și care nu este capabil să îngrijească de ecologie.

Este cazul aici să reamintim de fenomenul „secționării de aur” care se realizează nu doar la nivel de structură și funcționare a organismelor vii ci și predomină în noosferă. Se manifestă acest fenomen și în economie, în sociologie. Am remarcat departajarea societății în bogați și flămînzi, spre exemplu, averea celor trei mai bogați oameni ale planetei este egală cu bugetul a celor 42 mai sărace țări ale globului. Veniturile ale celor 3% din pătura bogăților este de 114 ori mai mare decît veniturile a 3% dintre cei mai săraci oameni ale planetei. Suntem martorii unei contradicții evidente cu regula „secționării de aur”. Repartizarea relativ uniformă a bogăției produse în societate constituie de asemenea o bază a stabilității în țările înalt dezvoltate ale lumii, mai ales ale Europei. Cota proprietății de stat în PIB, în comparație cu cea privată, în astfel de țări precum Anglia, Canada, Germania, Italia, Franța, Suedia, Finlanda variază între 40% și 62%. În țările amintite mai sus cu o economie normală, raportul dintre pătura bogăților (10%) și cea a săracilor (10%) este aproape de cea optimală – de 3 : 1, iar în Republica Moldova este de 16:1. Sunt aici o multitudine de probleme nesoluționate și în domeniul ecologiei. Și cu toate acestea doar caracteristicile economice și ecologice ale sociumului deloc nu epuizează totalitatea multiaspectuală a existenței umane în natură și socium. Viața societății, evident, are și multe alte aspecte, legate de diferențe interumane etnice, moral-etice, religioase, socioculturale, conceptuale, psihologice, politice și altele, și toate aceste ipostaze împreună sau separat pot provoca discomfort și chiar disarmonie în socium, pot fi sursa nu doar a dezvoltării indurabile dar chiar și a celei periculoase [8]. Uneori cauzele de acest gen destul de serios completează rolul factorilor tehnogeni periculoși sau a economiei resursofage, care astăzi mulți autori o identifică pe drept cu cea de piață. În legătură cu aceasta, în literatura de specialitate se propune chiar, și nu fără de temei, de a înlocui relațiile contemporane economice de piață cu cele biosferico-noosferice care în lumea contemporană mai adecvat ar corespunde imperativelor modelelor dezvoltării durabile, inofensive [11].

Aici este binevenit să amintim de alte fenomene periculoase pentru civilizația contemporană, precum escaladarea terorismului la scară mondială, conflictele interetnice în multe din regiunile lumii pe baze etnico-religioase și altele. Securitatea în așa fel, devine un factor primordial și imperativ al dezvoltării durabile, iar mai apoi și noosferice. După mai mulți autori securitatea a devenit o categorie nu doar general-științifică dar și filosofică [7]. Nu este și nici nu poate fi o dezvoltare optimală a sistemului, un progres veritabil în evoluția celui din urmă, în afara securității funcționării acestuia, în afara securității personalității, a statului și societății, dacă este vorba despre transformări sociale, schimbări adecvate. Aceasta este, în primul rînd.

În al doilea rînd, strategia contemporană a dezvoltării inofensive cere să reieșim din faptul că societatea reprezintă un sistem complicat, autoorganizat, sinergetic, toate aspectele vieții ei fiind organic interconexate și interdependente, de aceea și durabilitatea ei trebuie analizată sistemic, integral și în complex [4]. Prin urmare absolutizarea vectorilor ecologico-economici ale dezvoltării durabile (inofensive) este incorectă și trebuie să o percepem într-un sens mult mai larg – ca strategie de optimizare a întregii activități a omului în interacțiunea lui cu mediul ambiant, ca optimizare în toate sensurile, inclusiv și a condițiilor diverse ale acestei activități și cel mai important – ca o absolutizare a oricăror rezultate și consecințe ale celei din

urmă (activități). Scopul optimizării oricăror procese de fiecare dată imanent este legat de rațiune, căci doar o analiză atentă a întregii socioinformații relevante poate să creeze o bază sigură pentru activitatea inofensivă. Cele spuse mai sus permit să concluzionăm că problematica dezvoltării durabile (inofensive) este organic corelată cu teoria vizavi de noosferă, cu transformarea sociosferei într-o sferă a rațiunii, ceea ce astăzi, cât nu ar părea de paradoxal, rămîne a fi problematic, dar este necesar de a tinde către realizarea acestui deziderat [9].

Problema constă în aceea că pînă la triumful rațiunii în societate, pînă la raționalitatea veritabilă în relație cu lumea și cu propria viață, omenirea, cu regret, se află destul de departe, iar trecerea către idealurile noosferice poate fi apreciată, în cel mai bun caz, ca o perspectivă istorică. Deși în orice caz, societatea trebuie conștient și perseverent să edifice noosfera, căci de la sine aceasta din urmă nu va apărea și atunci omnicidul global, planetar va fi inevitabil. Este important de reținut că acest fapt reprezintă un proces (noosferizarea) destul de prelungit în timp și nu poate fi spontan, stihinic. Destul de eficient actul nominalizat va putea fi realizat doar în condițiile prezenței impulsurilor consecutive ale dirijării sociale, direcționată și corectată de cunoștințele științifice, de informația socială.

În cadrul procesului de edificare a sferei rațiunii, reiese, că nu este doar stringent important, dar și obligatoriu de avut în vedere *vectorul informațional* al acesteia, căci constituirea noosferei începe anume de la fondarea primei etape a noosferei – edificarea societății informaționale, a societății bazate pe cunoștințe, pe informație. Problematica strategiei contemporane a dezvoltării inofensive (durabile) este legată, în mod obligatoriu, de informația socială, de diferite tipuri de procese informaționale. Rolul informației în socium este de neprețuit: toată activitatea umană se bazează pe primirea, acumularea, prelucrarea și utilizarea diversei socioinformații, fără de care Homo Sapiens și sociumul nu poate exista [5]. Probabil ipostaza cea mai importantă în care trebuie astăzi să se manifeste raționalitatea societății este domeniul relațiilor cu natura, cu biosfera. Nu în zadar pentru conceperea contemporană a noosferei (spre deosebire de epoca lui V.I. Vernardski) este destul de caracteristic un accent semantic (de conținut) anume la nivelul conștiinței ecologice a societății. Însă nivelul foarte înalt al acestui tip de societate și optimizarea interacțiunii cu natura sunt obiectiv corelate cu volume mari de diversă informație și întîi de toate, cu privire la fenomenele naturale și despre caracterul influenței societății asupra acestora.

O semnificație aparte în strategia contemporană de dezvoltare inofensivă (socionaturală) are relația omului cu biosfera, cu natura vie din punct de vedere al eticii tradiționale, adică bioetica [2], cunoștințele bioetice. Păstrarea naturii vii reprezintă o condiție obiectivă a noosferogenezei fără de care civilizația umană pur și simplu nu poate supraviețui și să continue să activeze pe viitor. O dovadă obligatorie a strategiei dezvoltării durabile este biosferocentrismul care în interpretarea noastră, include și antropocentrismul. Doar coevoluția biosferei și societății (principiul coevolutiv) este capabilă să asigure o dezvoltare inofensivă (durabilă) veritabilă a planetei noastre. În aspect informațional un astfel de model al sistemului priorităților, excluzînd extremele ecocentrismului și antropocentrismului, înseamnă necesitatea de a lua în considerare adecvat masivele gigantice de informație concomitent despre socium și despre biosferă.

Un strat semantic original și important al socioinformației, referindu-ne la problematica dezvoltării durabile, este oferit de către ramificarea contemporană a cunoștințelor etice și, mai întîi de toate, formarea unor astfel de domenii speciale, precum etica Pămîntului [6], etica ecologică (etică utilizării naturii) [1]. Conștientizarea rolului vieții noosferice pe Pămînt și a sferei biologice ca o concentrare a acesteia din urmă ar fi fost incompletă, limitată în afara atmosferei edificate de bioetică, de respect și evlavie față de orice formă de viață [12]. În plan mai larg, întregul conținut al noilor domenii, amintite mai sus ale eticii, sunt menite să educe membrilor societății sentimentul responsabilității nu doar față de omenire, dar și față de natura însăși, manifestîndu-se pentru cea din urmă ca propria sa mamă. În genere, orientarea informațională, componenta informațională a strategiei dezvoltării inofensive, comparativ cu perioadele precedente, trebuie să se diferențieze prin multilateralitatea sa deosebită și prin

interacțiunea și interpătrunderea sa armonioasă cu diverse segmente cu conținut informațional și semne în care se reflectă cunoștințele omului despre natură sa, despre natura însăși, societate, economie și politică, cultură și morală, tehnică și tehnologie etc.

O altă pîrghie arhiimportantă (și mecanism) care ar reuși mult să contribuie la edificarea civilizației noosferice, și deci la dezvoltarea durabilă a sociumului este intelectul social (colectiv), funcția căruia constă întîi de toate în a modifica cunoștințele individuale în cele de masă (sociale) [3]. Intelectul social nu reprezintă suma intelctelor individuale ci este un sistem organizat de luptă cu entropia adițională din cadrul unui sistem concret, el reprezintă nivelul creativității colectivului, comunității, națiunii, poporului. El (intelectul poporului) posedă o exprimare simbolică, și aici reieșim din concepția largă cu privire la acestea, despre rolul lor decisiv în strategia supraviețuirii poporului (societății). Este vorba despre o nouă viziune cu privire la evoluția socială, la baza căreia stau procese informaționale, adică fixarea (acumularea), prelucrarea, răspîndirea și utilizarea cunoștințelor pentru asigurarea sistemului de dezvoltare durabilă.

La sistemele de semne astăzi se referă limbile naturale și cele artificiale, ziarele, revistele, cărțile, filmele artistice, patentele, licențele, legile și alte acte guvernamentale, prețurile și tarifele la mărfuri și servicii, banii, publicitatea, simbolistica oficială, atributele militare, monumentele, tradițiile și obiceiurile, numele personale, sistemul de adrese, muzee, denumirile geografice, algoritmele, programele, modelele, băncile și bazele de date, internet-ul, produsele informaționale etc. Toate acestea și constituie formele și conținutul memoriei sociale, existența căruia nu poate fi posibilă în afara intelectului social. Astăzi a devenit evident că doar intelectualizarea deplină și veritabilă a societății poate să o salveze de dispariția inevitabilă ca rezultat al acțiunilor nechibzuite al lui Homo Sapiens.

Interpretînd diverse semne din care se constituie lumea vieții poporului, analizînd sensurile acestora, cunoaștem esența celui din urmă (a poporului). Semnul din cadrul asigurării securității națiunii (poporului) are o semnificație tot atît de fundamentală ca și genul în asigurarea existenței biologice. În esență, genul reprezintă de asemenea un semn (un purtător material al informației biologice), unde sunt codificate evoluția organismului, programul creșterii și funcționării lui. *Moștenirea biologică*, adică păstrarea și transmiterea în spațiu (în limitele activității vitale ale unei generații) și în timp (pentru generațiile viitoare) a trăsăturilor fizice și psihice, precum și a specificului omului, se realizează prin intermediul mecanismului genetic. *Moștenirea socială* (asigură supraviețuirea sistemului social), adică păstrarea și transmiterea în spațiu și în timp a caracteristicilor intelectuale, culturale și morale ale omului și poporului, care determină nivelul civilizației și dezvoltării acestuia, se realizează prin intermediul mecanismului de semne (informațional). Sistemele de semne reprezintă niște coduri ce reflectă într-o oarecare măsură imaginile poporului, moralitatea sa, intelectul, credințele, istoria, nivelul evoluției acestuia, precum și programele dezvoltării inofensive de perspectivă.

În contextul dezvoltării inofensive de orientare noosferică o semnificație aparte o au problemele demografice, privind resursele naturale, diversele conflicte etc. Nu este întîmplător că la sfîrșitul sec. al XX-lea se formează în calitate de domeniu specific al științei – conflictologia, legată de asimilarea unei informații aparte cu caracter socio-psihologic. Alegoric vorbind, anume informația, ca resursă primordială a dezvoltării viitoare a omenirii reprezintă un material unic pentru construcția fundamentului pe care societatea poate să edifice marea sferă a rațiunii (noosfera). Și aici trebuie să spunem direct că alt gen de material nu există. Însă doar socioinformația de una singură este insuficientă – este nevoie și de înțelepciune în corelație cu intelectul uman care ar unifica în sine toate calitățile lui Homo Sapiens, necesare pentru salvagardarea civilizației contemporane.

Note

1. *A se vedea: Ion Sîrbu. Ecosofia sau filosofia ecologică.* - Iași, 2000, p. 342-363.
2. *A se vedea: Teodor N. Țîrdea. Filosofie și Bioetică: istorie, personalități, paradigme.* - Chișinău, 2000, p. 185-240; *Teodor N. Țîrdea. Bioetică: origini, dileme, tendințe.* - Chișinău, 2005.

3. *A se vedea: Teodor N. Țârdea, Viorica Gh. Leancă. Intellectul social din perspectiva supraviețuirii omenirii* - Chișinău, 2008.
4. *A se vedea: Teodor N. Țârdea. Civilizația noosferică: tendințe, perspective și probleme* // Scientific and Technical Bulletin. Series: Social and Humanistic sciences. Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, România, 2001, nr.1, p. 21-28.
5. *A se vedea: В. Г. Афанасьев. Социальная информация и управление обществом.* - М., 1975; **Ф. (Т.) Н. Цырдя. Социальная информация. Философский очерк.** - Кишинев, 1978; **Э. П. Семенюк. Устойчивое развитие общества и информатика** // Научно-техническая информация. Сер. 1. 2000. № 1. С. 1 –11; **П. Вашекин., Е. Н. Пасхин, А. Д. Урсул. Информатизация общества и устойчивое развитие.** - М., 2000.
6. *A se vedea: Олдо Леопольд. Календарь песчаного графства.* - М., 1983. С. 166.
7. *A se vedea, de exemplu: А. Л. Романович. Перспективы развития и обеспечение безопасности: философско-методологические проблемы.* - М., 2002. С. 4-20
8. *A se vedea: А. Д. Урсул. Россия на пути к устойчивому развитию. Ноосферная стратегия.* - Москва-Гомель, 1996; **Е. П. Семенюк. Философські засади сталого розвитку.** - Львів, 2002; **Țârdea T. N. Elemente de informatică socială, sociocognitologie și noosferologie.** - Chișinău, 2001.
9. *A se vedea: А. Д. Урсул. Путь в ноосферу (Концепция выживания и устойчивого развития цивилизации).* - М., 1993; **Teodor N. Țârdea. Noosferizarea ca mecanism de o maximă importanță în realizarea trecerii la civilizația durabilă** // Anale științifice ale USMF “Nicolae Testemițanu”. Vol. I. Probleme medico-biologice, farmaceutice și de sănătate publică (igienă, epidemiologie, management) / Zilele Universității, 17-19 octombrie 2002. Ediția III. - Chișinău, 2002, p. 609-617.
10. *A se vedea: Т. Н. Цырдя, А. Д. Урсул. Ноосферизация науки и образования – важнейшая предпосылка устойчивого развития* // Вторые Илиадиевские чтения. Тезисы докладов и выступлений Международной конференции. Курск, 5 мая 1999. – Курск, 1999. С. 226-230; **Teodor N. Țârdea. Instruirea anticipată din perspectiva integrării Europene** // Integrare europeană: Filosofie, Politică, Cultură / Materialele conferinței Internaționale. 19-20 noiembrie 2004. – Chișinău, 2005, p. 31-37.
11. *A se vedea: Т. Н. Цырдя, А. Д. Урсул. Переход от рыночной к биосферно-ноосферной экономике – требование модели устойчивого развития* // Afaceri electronice: teorie și practică. – Chișinău, 2001, p. 186-190.
12. *A se vedea: Альберт Швейцер. Благоговение перед жизнью.* Пер. с немец. - М. 1992. С.23.

**UNITATEA MEMORIEI SOCIALE ȘI IDENTITĂȚII – IMPERATIV-CHEIE ÎN
STRATEGIA DE ASIGURARE A SECURITĂȚII UMANE:
ANALIZĂ TEORETICO-FILOSOFICĂ**

Teodor N. Țârdea

Catedrei Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”

Summary

**Unity of social memory and identity – key-imperative in the strategy of
assuring human security: theoretical and philosophical analysis**

Among many problems of contemporary science, the fundamental and imperative problem of assuring of human existence, of harmless development is stressed. Philosophers and scientists from different fields of contemporary science are concerned of elaboration of new mechanisms of realization of social natural (sustainable) development, of saving of manhood, but answers are less then questions in this domain. In the article for the first time will be